

Se strinjate

»Zahodna civilizacija ni omejena s posebnostmi nobene kulture. Presega vse kulture s svojo zmožnostjo, da jih razume odznotraj, in ima zato za njihovo dobro vso pravico vmešavati se v njihove notranje zadeve. Bolj ko zahodna kultura postaja univerzalna, manj je takšno poseganje videti kot vtikanje ene kulture v drugo in prepričljiveje se zdi podobno človečnosti, ki pometa pred svojim pragom.«

Terry Eagleton

Biti moramo odprto jadro

Ciril Zlobec

Morda sem preveč površen bralec, vendar moram priznati, da se nisem še nikjer zares soočil s prepričljivimi dokazi, da je kultura v krizi, vsaj ne v preglednem pomenu te besede, čeprav imam tudi sam že dolgo (ves čas?) tak občutek. Vse, kar lahko rečem na to temo, sodi v kategorijo "zdi se mi"; vse, o čemer v tej zvezi modrujemo, bi lahko označili, absurdistično rečeno, za nekakšno "empirijsko občutka". Tako

kultura kot kriza, v povezavi z njo, postaneta dokaj zmuzljivi kategoriji, takoj ko poskušamo natančneje opredeliti njuno bistvo in vsakokratno stanje.

V velikih težavah se torej znajdemo že, če poskušamo definirati, kaj kultura sploh je: je duhovni, civilizacijski, družbeni, nacionalni, sociološki (ali vse to hkrati in še kaj) pojav sam-po-sebi ali šele, pravzaprav posledično, v komunikaciji, stiku, dialogu s svetom zunaj sebe. V današnjem času občutimo kulturo predvsem *per negationem*, kot njeno odsotnost ali premajhno navzočnost tam, kjer se nam zdi, da bi jo morali občutiti, opaziti v dejavnem prepletu z vsemi drugimi dejavnostmi,

kot dopolnilo, poglobitev ali kot alternativo v ponudbi na določenem področju, v našem vsakdanjem življenju, v ponudbi, ki je vse manj v naravnem sozvočju s *povpraševanjem*, ampak se vse bolj veže na večjo ali manjšo interventno skrb družbe, ki se nam, ljudem v kulturi, zdi zmerom nezadostna, če že ne, vse pogostejše, nikakršna.

Ob izkušnji, ki jo imam v svojem ne ravno kratkem življenju, nisem prepričan, da *“zahodna civilizacija ni omejena s posebnostmi nobene kulture ter da presega vse kulture s svojo zmožnostjo, da jih razume od znotraj, in ima zato za njihovo dobro uso pravico vmešavati se v njihove notranje zadeve.”* Namreč: kultura ni abstraktna navzočnost duha v prostoru in času (še veliko manj nad njima ali zunaj njiju), temveč se s svojimi različnimi in ves čas spreminjajočimi se oblikami konkurenčno srečuje na trgu resničnih in fiktivnih vrednot, pri čemer sta prav vsakokratna tržna uporabnost in sposobnost trženja (bolj posredovalcev kot ustvarjalcev kulture) vse bolj bistveni prvini tako njenega prodora kot stagnacije. Tako kot se še včerajšnje nacionalne ekonomije vse hitreje in nezadržno stapljajo v svetovno, toda z nezamenljivimi znaki uspešne tržne prodornosti in interesov velikih nacionalnih ekonomij (populacijsko trikrat večja Rusija se, na primer, ne more meriti z Nemčijo), poteka današnja globalizacija tudi v kulturi, v kateri si manjši in majhni z muko prizadevamo, da bi obranili vsaj svojo identiteto, svojo razpoznavost (vse bolj tudi znotraj samih sebe, ne le v stiku z drugimi), zato bomo zmerom lahko govorili (moralo govoriti!) o

krizi v kulturi, ki je tako navzoter kot navzven zmerom bolj defenzivna.

Kultura, največkrat je skoraj sinonim za civilizacijo (zahodna kultura – zahodna civilizacija), je prav tako ekspanzionistično usmerjena kot vsaka druga energija. Danes je tako rekoč že ves svet zaskrbljen ob nezadržnem pohodu ameriške kulture-civilizacije, ki ji preprosto pravimo *ameriški način življenja*. Vreči v svet, denimo, 200–250 filmov na leto, čeprav z izključno tržno ambicijo, je čisto nekaj drugega, kot si z dvema, tremi filmi letno prizadevati, da bi z njihovo umetniško vrednostjo prepričali prav ta isti svet, ki tudi znotraj trga, znotraj skomercializirane kulture odkrije in poteši svoje vsakodnevne kulturne potrebe. Tudi tiste na višji ravni.

Današnje dejavnosti, ki se nam ponujajo kot kultura, so, tudi v Sloveniji, tako številne in množične, da v javni zavesti vse bolj blede predstava o tem, kaj in kakšna kultura je še vredna svojega imena. Nihče nima več pregleda nad celoto, nastale so in še nastajajo nove in nove oblike, kriterij kvalitete se umika medijski uspešnosti in ne nazadnje: nesorazmerno, tudi pri nas, se povečuje število, zdaj že vse večja množica, vsakršnih ustvarjalcev, ki si prizadevajo, večinoma uspešno, za socialni status kulturnega delavca (umetnika), v primerjavi z vse manjšim zanimanjem širšega občinstva za kulturo. In prav to razhajanje, ki se kar najprej povečuje, je eden glavnih generatorjev “krize”, če na kulturo gledamo kot na relevantne rezultate dela in vpliva njene ustvarjalne elite. Kriza v kulturi, kolikor jo sploh zaznavamo in smo zaradi tega

zaskrbljeni, ni toliko, morda pa sploh ne, v kulturi-sami-po-sebi, ampak v našem vse manj zavezujočem odnosu do nje. Ni več ne resnična potreba ne določujoča prвина današnje javne osebnosti, kot da se v družbi in v vsakem od nas uveljavlja nekakšen negativni naravni zakon: ker ne moremo več obvladati celote in je za izbor najboljšega v njej potreben že kar izostren okus, vse bolj lahkotno zamahnemo z roko in brez slabega občutka živimo *mimo*.

Je to dejanska kriza, torej stanje, ki bi ga bilo treba in ga je tudi mogoče odpraviti, ali vse bolj normalna značilnost civilizacije, v katero smo stopili že z obema nogama, ne da bi se tega tudi zavedali?

Ob tej nespodbudni zavesti se seveda popolnoma strinjam s tistimi futurologi (med njimi so tudi zelo ugledni ekonomisti), ki ugotavljajo, da je že najbližja prihodnost človeštva (že čez kako desetletje) naravnost samomorska, saj je brez kulture tudi socialo težko uglasiti z vse bolj tržno, že kar borzno logiko vsega zunaj sebe osamosvojenega profitnega kapitala.

V tem smislu je kriza kulture v resnici kriza današnje civilizacije, zato je vsakršna zaskrbljenost utemeljena in upravičena. Kriza v kulturi torej je, čeprav jo je težko, največkrat nemogoče oprijemljivo določiti. Veliki narodi in velike gospodarske korporacije, ki povsem demokratično vladajo svetu in mu diktirajo zakone življenja, te krize še ne občutijo, saj je pri njih tudi kultura izvozno naravnana, ima še zmerom svojo presežno tržno vrednost, je, skratka, tudi kot kultura, če stvari nekoliko poenostavim, tista vseobsegajoča *"zahodna civilizacija ... ki presega vse kulture ... in ima vso pravico vmešavati se v njihove zadeve ..."*.

Vmešava se že dolgo. Biti področje, predmet ali razlog vmešavanja pa ni ravno prijetna usoda. Nekoč, v osemdesetih letih, sem z mislijo na slovensko usodo napisal, in to ponavljam: "Naš geopolitični položaj je očitno tak, da v modernem svetu moramo, če se hočemo ohraniti kot narod, živeti odprto in hkrati strnjeno v sebi, kajti za nas sta enako smrtni tako zakrnelost kot razpršenost. *Biti moramo odprto jedro.*" Pot k taki drži vodi prek kulture.

